

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проаналізовано особливості професійного “Я-образу” особистості, розкрито методологічну сутність поняття “психолого-педагогічні умови”. Визначено психолого-педагогічні умови формування професійної самосвідомості в процесі фахової підготовки у ВВНЗ. Ефективність розвитку професійного “Я-образу” в умовах професійного навчання залежатиме від створення у ВВНЗ розвиваючого багатовимірного освітнього простору, який виконує функцію зовнішнього ресурсного забезпечення у вигляді створення і розвитку необхідних когнітивних і ціннісно-смыслових орієнтирів.

Ключові слова: професійна самосвідомість, “Я-образ”, психолого-педагогічні умови, професійне навчання.

В статье проанализированы особенности профессионального “Я-образа” личности, раскрыто методологическую сущность понятия “психолого-педагогические условия”. Определены психолого-педагогические условия формирования профессионального самосознания в процессе профессиональной подготовки в ВВУЗ. Эффективность развития профессионального “Я-образа” в условиях профессионального обучения будет зависеть от создания в вузах развивающего многомерного образовательного пространства, выполняет функцию внешнего ресурсного обеспечения в виде создания и развития необходимых когнитивных и ценностно-смысловых ориентиров.

Ключевые слова: профессиональное самосознание, “Я-образ”, психолого-педагогические условия, профессиональное обучение.

Постановка проблеми. Особливої значущості у становленні військового фахівця відіграє професійна освіта. Провідною тенденцією сучасної педагогічної практики є реалізація особистісно-орієнтованого навчання, пріоритетною метою якого є розвиток особистісного потенціалу магістрів військового управління, ефективне формування їхньої професійної самосвідомості.

Аналіз наукової літератури (Ю. Бабанський, Л. Велитченко, Н. Воскресенська, В. Євдокимов, М. Микитюк, Г. Липкіна, Л. Рибак, І. Прокопенко та інші) підкреслює необхідність цілеспрямованих заходів щодо формування професійної самосвідомості тих хто навчається, зокрема, їх професійного “Я-образу”.

Для забезпечення цілеспрямованого розвитку професійного “Я-образу” магістрів військового управління в процесі навчання слід обґрунтувати психолого-педагогічні умови, які мають забезпечити створення цілісної педагогічної системи у ВВНЗ щодо його формування у процесі набуття оперативно-тактичної освіти.

Відповідно до вищезазначеного мета статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні психолого-педагогічних умов формування професійної самосвідомості офіцера на етапі професійного навчання.

Як встановлено в дослідженнях В. Бодрова, Є. Клімова, Г. Ложкіна, С. Максименка, В. Осьодла, Л. Мітіної,

В. Рибалки та ін. на етапі професійного становлення в період навчання у вищій відбуваються найбільш істотні зміни у структурі “Я-образу” суб’єкта діяльності. Становлення професіонала можливе лише в результаті єдності розвитку як професіоналізму, так і особистісного розвитку.

Слід зазначити, що спеціальних досліджень, присвячених власне професійному “Я-образу”, відносно небагато, до них можна віднести праці В. Осьодла, С. Ренке, О. Деркача, Є. Клімова та ін. Окрім цього, практично не вивченими залишаються умови формування професійного “Я-образу” офіцерського складу на етапі здобування другої вищої професійної освіти, а також можливості впливу на цей процес з метою додання йому акмеологічної спрямованості.

Процес формування професійної самосвідомості офіцера являє собою з одного боку цілісний процес формування системи професійних здібностей, мотивації, активізації індивідуально-творчого самопізнання й саморозвитку особистості слухача, а з іншого – результат усвідомлення і засвоєння практичної діяльності на різних рівнях узагальнення в сфері соціальної взаємодії в процесі формування особистості офіцера в якості самостійного суб’єкта [2; 5; 12].

Визначаючи педагогічні умови формування професійного “Я-образу” ми не могли не враховувати те, що вищий

військовий навчальний заклад є закладом закритого типу, якому притаманні такі ознаки: обов'язкове виконання слухачами вимог військових статутів, в яких регламентовано всі дії військовослужбовців; відповідальність за виконання наказів і розпоряджень командирів по службовій лінії; висока соціальна, моральна відповідальність за власні дії, вчинки, поведінку; недостатність часу для самостійного придбання знань, практичних навичок і умінь; витримування тривалих труднощів, дискомфорту, а іноді навіть поневірянь, що пов'язані з відсутністю належних для комфортної життєдіяльності умов (наряд, полігон тощо); незаплановане відволікання слухачів на виконання військових і господарсько-побутових доручень; непередбачені додаткові курсові та факультетські заходи; різновіковий склад слухачських груп з різною професійною мотивацією та різними загальноосвітніми рівнями підготовки; низький рівень попередньої освіти слухачів [2; 8; 12]. Професія офіцера характеризується надзвичайно високим рівнем вимог до психологічної та фізичної стійкості її представників, відповідальності за наслідки власної праці, а також формуванням в процесі професійної діяльності управлінського типу мислення.

Тому, слід враховувати, що підготовка військових фахівців, буде більш продуктивною, якщо враховувати ті педагогічні умови підготовки магістрів військового управління, які цілком дозволять готувати висококваліфікованих управлінців, що чітко усвідомлюють свою приналежність до військової професії, здатних виконувати завдання в бойових умовах, швидко та самостійно приймати ефективні рішення які відповідають реальній ситуації; відповідальні; володіють навичками високої саморегуляції; вміють самостійно мислити; вміють аналізувати ситуацію яка склалася, прогнозувати її розвиток; вільно володіють провідними комп'ютерними технологіями та ін. Зокрема, педагогічні умови виокремлювалися таким чином, щоб вони максимально сприяли формуванню всіх компонентів професійного "Я-образу".

Під час визначення педагогічних умов формування професійного "Я-образу" майбутніх магістрів військового управління ми опиралися на загальнодидактичні та специфічні принципи навчання, врахування індивідуально-психологічних особливостей слухачів. Крім того, ми вважали за необхідне

дотримуватися, у процесі виокремлення педагогічних умов, основних тенденцій сучасної освіти: демократизації, гуманізації, гуманітаризації, диференційованого та контекстного підходів до професійної освіти тощо.

В залежності від способу впливу на освітній процес, педагогічні умови підрозділяються на зовнішні та внутрішні [3]. Зовнішні умови (В. Жернов) виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні фактори. Внутрішні педагогічні умови є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність педагогічних заходів, що забезпечують ефективне вирішення цих завдань.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити різні погляди на поняття "умови", зокрема: це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань (А. Найн); як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу діяльності; єдність об'єктивного і суб'єктивного, внутрішнього і зовнішнього, сутності і явища (Н. Яковлева); правила, що забезпечують оптимальну діяльність (С. Борукова); категорія, що визначається, як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети (О. Пехота); як підсумок цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів, змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей (В. Андрєєв); взаємозв'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності (В. Манько); сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей (М. Малькова).

Спираючись на різне розуміння педагогічних умов, на нашу думку ефективний вплив на формування професійного "Я-образу" магістрів у ВВНЗ мають забезпечувати такі педагогічні умови:

- організація навчально-виховного процесу на основі особисто-орієнтований підходу;

- підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій;

- застосування активних методів навчання в процесі підготовки майбутніх магістрів військового управління (тренінгові технології);

- самостійна робота, професійна самоорганізація;

- психологічний супровід формування професійного “Я-образу” майбутніх магістрів військового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням особисто орієнтованого підходу в освіті присвячували свої дослідження такі науковці, як: І. Бех, Л. Виготський, І. Волков, А. Данилюк, О. Дубасенюк, О. Тихомирова, В. Васильєва, А. Петровський, С. Якиманська та ін.

Передумовою професійного зростання майбутніх магістрів є усвідомлення ними ще до початку професійної діяльності власних особистісних властивостей, рівня сформованості професійних здібностей і професійно важливих якостей та міри їх відповідності необхідному для офіцера рівню. Саме усвідомлення майбутніми фахівцями невідповідності наявного рівня розвитку власних професійних інтересів, здібностей, спрямованості необхідному зумовлює формування у них потреби в професійній самоосвіті й самовихованні [11].

Слід зазначити, що сучасна система післядипломної військової освіти поступово переорієнтовується на розвиток особистості майбутнього фахівця. Однак цьому процесу бракує цілеспрямованості та науково-методичного забезпечення. Тому процес “особистісної” перебудови навчально-виховного процесу у закладах ВВНЗ відбувається спонтанно, повільно, неефективно. У зв’язку з цим педагоги все помітніше усвідомлюють гостру потребу в створенні та реалізації особистісно-орієнтованого підходу до слухача, як одного з чинників розвитку його професійної самосвідомості.

Вихідним положенням в організації особистісно-орієнтованих засад навчання є визнання слухача головною дієвою особою процесу навчання, учасником педагогічної взаємодії, яка сприяє співробітництву викладача і слухача, забезпечує максимальне врахування суб’єктивного досвіду слухача, розкриття творчих сил та потенційних

можливостей його особистості, розвиток індивідуальних здібностей; свободу вибору змісту, форм і методів навчання, темпу засвоєння матеріалу, способів контролю; спрямування форм, методів і технологій навчання на самовираження та самореалізацію особистості [4; 5; 10].

На основі особисто орієнтованого підходу використовуються педагогічні технології: особисто-орієнтоване навчання; педагогіка співробітництва (“проникаюча технологія”); гуманітарно-особистісна технологія; ігрові технології; технології розвиваючого навчання; проблемне навчання; технології диференціації за рівнем; технологія індивідуального навчання (індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання, метод проектів); колективний спосіб навчання культурою та цивілізацією в цілому.

Важливими для розуміння сутності особистісно-орієнтованого навчання, є такі позиції:

- особистісно-орієнтоване навчання має забезпечувати розвиток і саморозвиток слухача, як суб’єкта пізнавальної та предметної діяльності;

- особистісно-орієнтоване навчання, спираючись на здібності і нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб’єктивний досвід, має створювати можливості для кожного слухача реалізувати себе в різних видах діяльності;

- зміст освіти, її засоби та методи організації навчання повинні бути такими, щоб слухач мав змогу вибирати предметний матеріал, його вид і форму;

- освіченість як сукупність навчальних компетентностей, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних, інтелектуальних якостей слухача, вона має бути основною метою сучасної освіти [4].

Особистісно-орієнтовані технології стимулюють широке, вільне педагогічне варіювання на основі знання законів розвитку особистості. Такі технології створюють сприятливі умови для життєвого та професійного самовизначення вихованців.

Вищезазначені характеристики особистісно-орієнтованих засад є теоретичною основою професійної підготовки магістрів військового управління у системі післядипломної військової освіти і передумовою розвитку їх професійної самосвідомості в процесі навчання.

Готовність майбутніх магістрів ВВНЗ до управлінської діяльності суттєво залежить від мотиваційної сфери фахівця та ступеня сформованості ціннісних орієнтацій.

Мотивація є передумовою поведінки особистості, яка спонукає, спрямовує й організовує поведінку, а також надає особистісного смислу та значущості майбутній професійній діяльності. [6; 7]. У разі наявності позитивно спрямованої мотивації професійна діяльність набуває чіткого особистісного змісту, що сприяє перетворенню із зовнішньо сформульованих цілей у внутрішні особистісні потреби. Позитивна мотивація є системою цінностей, які особистість чітко усвідомлює і переводить в особистісні принципи, переконання, установки та зміст майбутньої професійної діяльності. Для реалізації зазначеної педагогічної умови пропонувалося ввести у навчально-виховний процес підготовки магістрів військового управління цікаві практичні завдання, розв'язання військово-управлінських задач, моделювання професійних ситуацій, змагання тощо.

Вагому роль у становленні професіонала відіграють ціннісні орієнтації. Зазначимо, що у функціональному плані професійні ціннісні орієнтації завжди є значущими, оскільки відображають загальну моральну зорієнтованість поведінки людини. Тобто, вони є регуляторами відносин між особистістю та суспільством і регулятором поведінки особистості як професіонала на робочому місці.

Професійні ціннісні орієнтації ми розглядаємо як визначені вияви становлення особистості у світі професії, як систему певних установок, які регулюють поведінку особистості у певному конкретному випадку. Саме професійні ціннісні орієнтації особистості визначають ступінь її включення в суспільство, шляхом визнання професійних суспільно значущих цінностей. Беручи до уваги зазначені аргументи, вважаємо, що професійні ціннісні орієнтації є необхідним чинником для розвитку готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності, адже вони є обов'язковим елементом структури моральної свідомості та поведінки. Професійні ціннісні орієнтації не виникають раптово, вони формуються поступово, упродовж навчання у ВВНЗ і в процесі безпосередньої професійної діяльності. З позицій професійного розвитку ціннісних орієнтацій ми реалізовували різноманітні просвітницькі заходи. Досить активно використовуватися інформаційно-просвітницькі повідомлення, що супроводжувалися оцінкою та коментарем педагога стосовно того чи іншого

переконання, життєвої позиції. Усе це може стати внутрішнім імпульсом оцінки магістрів, спричинить зміну ціннісної орієнтації особистості, викличе бажання діяти у відповідності з тими переконаннями, які впливають із засвоєних суспільних норм та ідеалів [11].

Соціально-економічні і політичні перетворення в суспільстві, вступ України в світове освітнє поле суттєво змінили підходи до організації освітніх процесів у системі вищої освіти. Сучасна освітня практика характеризується багатством нових методичних форм, які дозволяють модернізувати навчальний процес, внести значні зміни в освітню роботу. Активні методи навчання сприяють цілісному включенню слухача в освітній процес та забезпечують успішне входження в майбутню професію. Вони ставлять слухача в ситуацію реальних дій, змушують мислити предметно. У цьому випадку акценти при викладанні навчальних дисциплін переносяться не тільки на формування знань, вмінь та навичок з боку викладача, а й на сам процес пізнання, ефективність якого повністю залежить від пізнавальної активності самого слухача. Саме вони активізують самостійність думок слухачів, залучають їх до роботи з великими обсягами інформації, створюють атмосферу порозуміння та співпереживання, роблять їх справжніми суб'єктами навчання, формують їхню професійну свідомість [1].

Впровадження АМН у навчально-виховний процес ВВНЗ повинно забезпечувати: високий рівень теоретичних знань на рівні сучасних досягнень науки; уміння використовувати набуті знання в професійній діяльності та повсякденному житті на необхідному для даної спеціальності рівні; формування професійної компетентності спеціалістів у певній галузі діяльності; формування творчої особистості спеціаліста зі сформованими особистісно-професійними якостями; спонукання слухачів до розумової активності, до прояву творчого, дослідницького підходу і пошуку нових ідей.

Загалом АМН сприяють організації та розгортанню суб'єкт - суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу, забезпечують їх власну активність. У ході викладання дисциплін професійного і практичного спрямування нам видається доцільним використання саме цієї групи методів навчання, що й забезпечуватиме формування професійного "Я".

Наступною педагогічною умовою формування професійного “Я-образу” є самостійна робота, яка виступає завершальним етапом розв’язання завдань, які розглядалися на заняттях. Слухач, який не підготовлений до самостійного здобуття нових знань, продуктивного вирішення професійних завдань не зможе розвинути в собі цю якість у процесі професійної діяльності. Утім, загальновідомо, що самостійність як здатність організувати та реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва й допомоги, не є вродженою властивістю людини. Рівень її розвитку залежить від умов, що впливають на формування особистості, у тому числі і в процесі фахової підготовки. На наш погляд, формуванню самостійності в процесі організації самостійної роботи слухачів сприяє не пошук інформації взагалі та її репродуктивне відтворення, а пошук шляхів розв’язання проблеми; не лише засвоєнням результатів наукового пізнання, системи знань, але й самого шляху процесу отримання цих результатів. У процесі такого практикування самостійної роботи слухач набуває вміння організувати засвоєння знань; розвиває самосвідомість, самодисципліну, особисту відповідальність; отримує задоволення від самовдосконалення, самопізнання, самореалізації [3].

Наголосимо, що для більшої ефективності самостійної роботи слухачів з огляду на її виховний аспект обов’язковим має бути самоконтроль, а також контроль з боку викладачів. Самостійна робота є передумовою зростання соціальної зрілості особистості слухача, вона стає ознакою певної професійної майстерності, та виступає активною умовою самоосвіти та професійної самосвідомості [4].

Не менш важливою педагогічною умовою, що забезпечує цілісний розвиток професійного “Я-образу” є психологічний супровід його формування у майбутніх магістрів військового управління. Феномен психологічного супроводу розглядається у сучасній психології та педагогіці у контексті інноваційних процесів в освіті [9; 12].

Сутність психологічного супроводження суб’єкта діяльності полягає у створенні умов для активізації його саморозвитку, прийняття оптимальних рішень у різних ситуаціях, розкриття потенційних можливостей позитивних сторін своєї індивідуальності та ефективного збагачення професійного досвіду [12].

Головна мета психологічного супроводження – допомога офіцеру як

суб’єкту діяльності повноцінно реалізувати себе у професійній сфері.

Психологічне супроводження ми розглядаємо як цілісну науково-технологічну систему, що об’єднує (функціонально, організаційно) дії різних посадових осіб і військових дослідників, спрямовану на виконання таких завдань:

а) теоретичне осмислення (розуміння) психологічного сутності, змісту і специфіки професійної діяльності офіцерів, ролі в ній професійного “Я-образу”, механізмів її формування й розвитку (теоретичний аспект);

б) урахування виявлених особливостей і механізмів у військовій та освітній практиці під час організації професійного психологічного відбору, навчання і виховання, професійного супроводження офіцерів під час служби у військах (прикладний аспект);

в) впровадження науково обґрунтованих психотехнологій формування і розвитку професійного “Я-образу” у практику професійної і психологічної підготовки офіцерів (практичний аспект).

Психологічний супровід повинен сприяти процесу вироблення офіцером ефективних патернів професійної поведінки, орієнтирів у своєму професійно-особистісному зростанні, встановленні цілісних взаємин з іншими суб’єктами військової діяльності, розширення сфери професійної активності офіцера, послідовному розгортанню інтернальності, незалежності, здатності до самовизначення. Показниками ефективності здійсненого формувального впливу виступають відповідні суб’єктні якості: внутрішній локус контролю, здатність свідомо брати на себе відповідальність за зроблений вибір, за свої вчинки, за власний розвиток; рефлексивність, осмисленість життя, позитивне самоставлення, автономність, позитивна внутрішня навчально-професійна мотивація, само актуалізація [12].

Отже, викладені науково-теоретичні основи є дієвим засобом психологічного супроводження формування професійного “Я-образу” майбутнього магістра військового управління. Також не слід забувати, про те, що майбутній фахівець формується під домінуючим впливом особистості і діяльності викладача. Формування узгодженого професійного “Я-образу” є неможливим без укомплектування ВВНЗ кваліфікованими висококваліфікованими викладачами, які володіють уміннями бачити та формувати педагогічні завдання на основі

аналізу педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні способи їхнього вирішення.

Висновок. Таким чином, складність структури професійної самосвідомості майбутнього магістра військового управління, наявність значної кількості факторів, які її детермінують, зумовлює необхідність розроблення й постійного оновлення шляхів, засобів, а також конкретних методів і прийомів

цілеспрямованого формування та підвищення наявного рівня професійної самосвідомості. Формування цілісного професійного “Я-образу” майбутнього офіцера є значущим показником якості здобуття професійної освіти та передумовою компетентного виконання ним професійної діяльності, що забезпечить конкурентоспроможність випускника.

Список літератури

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: Метод. огляд / Уклад. Л. А. Якимова. – К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. – 32 с.
2. Військова психологія та педагогіка: інноваційний підхід / за заг. ред. С. Д. Максименка. – К. : НУОУ, 2012. – 472 с.
3. Донченко І. А. Педагогічні умови розвитку професійної самосвідомості майбутніх викладачів вищого навчального закладу в процесі магістерської підготовки, автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.00 / І. А. Донченко, Класичний приватний університет. – 3., 2010. – 20 с.
4. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: особисто-орієнтований підхід: монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 436 с.
5. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : [навчальний посібник] / Л. М. Карамушка. – К. : Либыдь, 2004. – 424.
6. Клевцова В. А. Я-образ в профессиональном самоопределении личности / В. А. Клевцова // Журнал “Современные наукоемкие технологии”. – 2008. – №1. – С. 66–67.
7. Корнилова А. А. Исследование составляющих “Образа Я” современного студента-бакалавра [Электронный ресурс] // Психология, социология и педагогика. – Режим доступа: [http:// psychology.snauka.ru](http://psychology.snauka.ru).
8. Кремень В. Г. Психологія професійної діяльності офіцера : [підручник для військових вузів] / В. Г. Кремень [та ін.]. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1999. – 488 с. – (Бібліотека військового педагога).
9. Лефтеров В. О. Психологічний тренінг у особистісному розвитку та формуванні професійно важливих якостей майбутніх правоохоронців / В. О. Лефтеров // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна) : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 1. – С. 212–223.
10. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – №2. – С. 13–25.
11. Малкова Т. М. Професійне становлення особистості (на прикладі вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України): монографія / Т. М. Малкова. – Київ, НВП “Інтерсервіс”, 2012. – 396 с.
12. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера: [монографія] / В. І. Осьодло. – К. : ПП “Золоті ворота”, 2012. – 463 с.

Vintoniak V. F., scientific fellow of scientific

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF SELF-CONSCIOUSNESS OF MILITARY MANAGEMENT MASTERS

The thesis includes analysis of specialties of professional “Self-image” of an individual, performs methodological essence of a “psychological and pedagogical conditions” notion. Psychological and pedagogical conditions for the development of self-consciousness during professional education in the higher military educational establishments were defined. Effectiveness of development of the professional “Self-image” during education will depend on establishment of multidimensional educational space with a focus on a personal development at the higher military educational establishments designed for functioning as external resource by creating and developing necessary cognitive and value- and conceptual-oriented features. The complexity of a structure of professional “Self-image” of a future military management master and multiple factors available for its determination cause a need to develop and constantly update ways, means and specific methods and approaches for task-oriented development and improvement of current level of professional self-consciousness. Integral professional “Self-image” development of the future officer is a significant factor of a quality of professional education and a prerequisite for competent implementation of his/her professional duties during his/her service as well as a basis for a graduate’s competitiveness.

Key words: professional self-consciousness, “Self-image”, “psychological and pedagogical conditions”, “professional education”.